

De bouw van molenensemble De Paauw in Nauerna gaat zijn laatste fase in. De timmerploeg onder leiding van restaurator Bart Nieuwenhuijs legt nu de hand aan het gaande werk. De molen wordt in september geopend: de feestelijke kroon op een traject van tien jaar. Voor het eerst in honderd jaar zal er weer een hennepklopper in de Zaanstreek draaien, de enige hennepklopper ter wereld.

Bouwen aan 'de enige ter wereld'

Op de tekentafel liggen oude molenboeken bij de hand.

José Pietens

Krommenie ✱ Timmerman Paul Aafjes is met een flinke jongen in de weer. Een tandwiel met een diameter van twee meter, een dikte van 34 centimeter en een gewicht van anderhalve ton. Een secuur werkje om uit te voeren, want de afstand tussen de kammen (molenjargon voor de tanden in een tandwiel) luistert nauw. Tot op de halve millimeter moet het kloppen. Eén tandwiel – het bovenwiel dat met het wiekenkruis is verbonden – heeft Aafjes al klaar en het tandwiel is al een aardig eind op streek. Daaraan komen negen stampers van elk honderdvijftig kilo, die in molen De Paauw de hennepvezels moeten stampen. Een unieke klus, zegt restaurator Bart Nieuwenhuijs. „Tandwielen voor een hennepklopper maken, dat doe je maar één keer in je leven.”

Paul Aafjes werkt aan het wentelwiel. Links een deel van het bovenwiel.

Dat geldt voor de bouw van de hennepklopper als geheel natuurlijk ook. De laatste Zaanse molen die hennep klopte voor zeildoekwevers, De Blauwe Arend, werd zo'n 100 jaar geleden gesloopt. „De olie-, pel- en papiermolens bestaan nog en er is ook veel onderzoek naar gedaan. Wil je er een bouwen, ga je gewoon naar zo'n molen toe. Maar op de hele wereld is geen een

hennepklopper meer en er staat nauwelijks iets over op papier.” Alleen in de molenbijbel - het 'Groot volkomen moolenboek' (1734) van Leendert van Natrus, Jacob Polly en Cornelis van Vuuren – staan een paar tekeningen. „We hebben alles teruggerekend tot centimeters, want alle maten staan nog in voet aangegeven. De tekeningen kloppen niet helemaal, dus

we zijn alles zelf aan het uitvinden. Is ook het beste: zo vergaer je achtergrondkennis. Om een vak te leren moet je niet alleen de handeling kunnen uitvoeren, maar ook weten waarom je dat op die manier moet doen.”

In Nieuwenhuijs' werkplaats in Krommenie wordt sinds januari het gaande werk (alle bewegende molendelen) gemaakt als een bouwpakket, dat in De Paauw weer in elkaar wordt gezet. Eerst is het gaande werk al helemaal in triplex gemaakt, op ware grootte, en getest of alles past. Pas daarna werd de zaag in het 'echte' hout gezet. „Die balken heb ik vier jaar geleden gekocht en die hebben al die tijd liggen drogen. Dan wil je niet mis zagen. Het is beukenhout uit Luxemburg. Als je het buiten gebruikt, rot het zo weg. Binnen is het slijtvast.”

Speurtocht

Tijdens zijn speurtocht naar hennepkloppers kwam Nieuwenhuijs een soort 'Arbo-verslagje' tegen, waarin een molenaar van een hennepklopper vertelt over zijn werk: „We stoppen de hennep onder de stampers en halen dat na een tijdje weer weg. En als de hennep nog niet zacht genoeg is, laten we het

'Een klus als deze doe je maar één keer in je leven'

even langer liggen”. „Het was geen hogere wiskunde”, zegt Nieuwenhuijs met een lach. „Maar er was wel veel stof en lawaai in de molen. In de vezels zit ook hout, dat wordt tot gruis geklopt en waait de molen uit. Diezelfde molenaar zei dat mensen met een goede borst (een goed stel longen) het soms wel vijftig jaar volhouden. Maar dat is net zo'n uitzondering als je opa van tachtig die zijn hele leven als een ketter rookt.” Onbekend is hoeveel lawaai een hennepklopper maakt, maar deze molens mochten vroeger niet voor drie uur 's nachts beginnen. „Per omwenteling hoor je negen klappen en een molen maakt zestig omwentelingen per minuut.” Nauerna hoeft er niet wakker van te liggen. De Paauw zal worden gebruikt voor demonstratiedoeleinden en niet als fulltime hennepverwerker.

Zaanstreek wereldwijd marktleider in de zeildoekindustrie

De Zaanstreek speelde in de 17de en 18de eeuw een dominante rol in de zeildoekindustrie. „In de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden was bijna geen grotere nijverheid te vinden. De Zaanstreek was wereldmarktleider op dat gebied”, zegt Ron Sman van stichting Zaanse Pakhuizen, eigenaar van De Paauw. In de hoogtijdagen werd jaarlijks 900 kilometer zeildoek geproduceerd. Een weefgetouw kon per jaar tien rollen van 35 meter weven. „Dus er waren enorm veel

wevers nodig om aan 900 kilometer te komen.” De zeildoekweverij bood werk aan duizenden arbeiders in Krommenie en Assendelft. Alleen al in Krommenie, waaronder de Nauernasche Vaart, stonden circa dertien hennepkloppers die de hennep verwerkten. Na het kloppen werden de hennepvezels gehékeld (van prut ontdaan), gesponnen tot draden, gebleekt en geweven tot zeildoek. De zeildoek werd op rollen gezet en door rolreders verhandeld aan onder meer de

VOC. Met de komst van de stoomschepen in de 19de eeuw stortte de industrie in. De zeildoekweverij is onderbelicht, aldus Sman. „Het speelde zich af in huizen: de spinners en wevers werkten allemaal thuis.” Het enige dat resteert zijn het Assendelftse wevershuisje op de Zaanse Schans en linoleumfabriek Forbo, voortgekomen uit de activiteiten van de Krommeniese rolredersfamilie Kaars-Sijpesteijn. Met molenensemble De Paauw wil stichting Zaanse Pakhuizen

die geschiedenis laten herleven. Sman werkt aan een boek over De Paauw, dat in september verschijnt. Met daarin bijdragen van stadsarcheoloog Piet Kleij (over de ontwikkeling van Nauerna) en oud-conservator Karin Tessel (over de zeildoekindustrie). Sman beschrijft de restauratie van de molenschuur en de bouw van De Paauw op de plek van de in 1896 gesloopte oliemolen De Pauw ('de extra 'a' is om onderscheid te maken tussen oud en nieuw'). Daar kwam veel spektakel bij

kijken: De Paauw bestaat uit het skelet van molen De Haan, dat over de A7 en het IJsselmeer naar Nauerna is vervoerd. De wereldberoemde socioloog prof. dr. Joop Goudsblom schreef het voorwoord voor het boek. In 1949 voerde de toen zestienjarige Krommenieër een omvangrijke studie uit naar de toen al verdwenen hennepkloppers in zijn dorp, die in 1949 werd geplaatst in maandblad De Zaende. „En nu maakt hij mee dat er een hennepklopper wordt gebouwd.”

FOTO'S JOSÉ PIETENS

In 2015 werd het molenskelet door de Nauernasche Vaart naar Nauerna gevaren.

ARCHIEFFOTO DIRK JONGEJANS